

KUNTAINFO

Helsinki 31.1.2017

2/2017

Päivitetty 13.9.2017

Kunnille suositukset laittomasti maassa oleskelevien kiireelliseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon

Ministeriö tarkentaa 31.1.2017 annettua suositustaan ja tämä kuntainfo korvaa aiemman. Kuten aiemmassa kuntainfossa, ministeriö pyrkii tällä suosituksella selventämään, mikä viranomaistaho kantaisi päävastuun siitä, että laittomasti maassa oleskelevat henkilöt saavat perustuslain takaaman toimeentulon ja huolenpidon. Laittomasti maassa oleskelevat henkilöt tulisi ensisijaisesti ohjata kuntiin, joissa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt tapauskohtaisesti arvioivat kokonaisuutena mitä välttämätöntä tukea ja huolenpitoa sekä palvelua henkilö tarvitsee. Apua tulisi ensisijaisesti antaa palveluna tai maksusitoumuksena. Kuntien on aina selvitettävä Maahanmuuton tilannekeskuksesta, onko henkilö vastaanottopalvelujen piirissä sekä ohjattava laittomasti maassa oleskelevä vapaaehtoisen paluun järjestelmään.

Laittomasti maassa oleskelevilla tarkoitetaan tässä yhteydessä henkilöitä, joilla ei ole ulkomaalaislain mukaan oikeutta oleskella Suomessa. Turvapaikanhakijan oleskelu Suomessa muuttuu laittomaksi siinä vaiheessa, kun turvapaikkahakemukseen tehty kielteinen ratkaisu on saanut lainvoiman tai on tehty täytäntöönpanokelpoinen päätös maasta poistamiseksi. Henkilöt eivät ole enää vastaanottopalvelujen piirissä. Tämä ohje koskee kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita henkilöitä, jotka eivät ole enää vastaanottopalveluiden piirissä.

Vastaanottopalveluiden päättyminen

Vastaanottopalvelujen kestosta säädetään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 14 a §:ssä. Palvelujen kesto vaihtelee tapauksittain. Vastaanottopalveluja saaneelle ulkomaalaiselle annetaan oleskeluluvan epäämisen jälkeen vastaanottopalveluja siihen saakka, kunnes hän on poistunut maasta. Jos ulkomaalaista ei saada viranomaistoimin poistettua maasta, eikä hän poistu vapaaehtoisesti oikeus vastaanottopalveluihin kuitenkin päättyy. Tämä ei koske ilman huoltajia olevia lapsia. Ulkomaalaiselle, joka ei tee hakemusta avustetusta vapaaehtoisesta paluusta annetaan vastaanottopalveluja pääsääntöisesti enintään 30 päivää sen jälkeen, kun päätös maasta poistamisesta on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ja poliisi on ilmoittanut vastaanottokeskukselle, että täytäntöönpano viranomais-toimin ei ole mahdollista.

Mikäli kunnan viranomaisella ei ole tietoa siitä, onko henkilö edelleen vastaanottopalvelujen piirissä, kunta voi tiedustella sitä Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikön tilannekeskuksesta. Tilannekeskuksen sähköposti on tilannekeskus@migri.fi ja puhelin 0295 433 044.

Alla käsitellään viranomaisten vastuunjakoja koskien kiireellisiä palveluja niiden kansainvälistä suojelua hakeneiden osalta, joilta vastaanottopalvelut ovat päättyneet.

Terveydenhuolto

Oikeus saada kiireellistä hoitoa

Terveydenhuoltolain 50 §:n mukaan julkisen terveydenhuollon on aina annettava kiireellistä hoitoa kaikille sitä tarvitseville riippumatta siitä, onko henkilö kunnan asukas tai onko hänellä oikeus muulla perusteella terveystalveluihin.

Kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan:

- äkillisen sairastumisen, vamman, pitkäaikaissairauden vaikeutumisen tai toimintakyvyn alenemisen edellyttämää välitöntä arviota ja hoitoa. Näissä tapauksissa hoidon aloittamista ei voida pitkittää ilman, että sairaus pahenee tai vamma vaikeutuu.
- kiireellistä suun terveydenhuoltoa, mielenterveyshoitoa, päihdehoitoa ja psykososiaalista tukea.

Yleensä kiireellisen hoidon tarpeen arviointi tapahtuu terveydenhuollon päivystyksyksikössä. Terveydenhuollon ammattihenkilö arvioi potilaan kiireellisen hoidon tarpeen. Kyse on lääketieteellisestä arviosta, joka perustuu potilaan terveydentilaan ja kansallisiin hoitokäytäntöihin.

Henkilön, jolla ei ole oleskelulupaa ja kotikuntaa Suomessa, on maksettava kiireellisen hoidon kustannukset itse täysimääräisinä.

Kunnalla on mahdollisuus omalla päätöksellään myöntää laittomasti maassa oleville henkilöille tätä ohjetta laajempia palveluita.

Kiireettömän hoidon antaminen

Osalla laittomasti maassa oleskelevilla henkilöillä, joiden vastaanottopalvelut ovat päättyneet, on tarve myös kiireettömään hoitoon. Kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää julkisen terveydenhuollon palveluja henkilölle, jolla ei ole Suomessa kotikuntaa ellei häneen sovelleta EU-lainsäädäntöä tai kansainvälistä sosiaaliturvasopimusta (katso linkit).

Jos laittomasti maassa olevalle henkilölle annetaan kiireetöntä hoitoa julkisessa terveydenhuollossa, potilas maksaa itse hoidon täydet kustannukset.

Sosiaalihuolto

Mikäli tässä ohjeessa tarkoitettu laittomasti maassa oleskeleva henkilö ei enää saa vastaanottopalveluita ja hän tarvitsee välttämätöntä kiireellistä apua, hänet tulisi ensisijaisesti ohjata kuntaan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle, jotta tuen tarve arvioitaisiin. Kunnat selvittävät Maahanmuuttoviraston tilannekeskuksesta, onko tukea hakeva henkilö vastaanottopalvelujen piirissä.

Oikeus saada kiireellistä sosiaalihuoltoa

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 12 §:ssä säädetään jokaisen kunnassa oleskelevan henkilön oikeudesta kiireelliseen sosiaalihuoltoon. Säännöksen mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa hänen yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa riittävät sosiaalihuollon palvelut järjestetään henkilölle, jolla on kotikunta Suomessa. Sosiaalihuoltolain mukaista kiireellistä sosiaalipalvelua haetaan oleskelukunnasta.

Sosiaalipäivystyksestä säädetään sosiaalihuoltolain 29 §:ssä. Sosiaalipäivystyksellä tarkoitetaan välttämättömien ja kiireellisten sosiaalipalvelujen ja muiden tukitoimien järjestämistä siten, että henkilön tarvitsema välitön turva ja huolenpito voidaan antaa erilaisissa sosiaalisissa hätä- ja kriisitilanteissa vuorokauden ajasta riippumatta. Päivystys on toteutettava siten, että palveluun voi saada yhteyden ympäri vuorokauden.

Tilapäisen asumisen ja muun kiireellisen sosiaalihuollon järjestäminen

Sosiaalihuoltolain 21 §:n mukaan tilapäistä asumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat lyhytaikaista, kiireellistä apua. Tilapäisen asumisen järjestäminen liittyy erilaisiin kriisitilanteisiin ja tavoitteena on löytää henkilön tilanteeseen tarkoituksenmukainen ratkaisu. Kunnan velvollisuutena on huolehtia siitä, että sillä on käytettävissään riittävästi erilaisia palvelumuotoja tilapäisen asumisen järjestämiseen, jotta esimerkiksi lasten, perheiden ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden tarpeet huomioidaan asianmukaisesti. Tilanteessa tulee arvioida myös muu sosiaalihuollon kiireellisen avun tarve. Olisi tärkeää, että arvion henkilön tarvitsemista kiireellisistä palveluista tekisi sosiaalihuollon ammattihenkilö.

Kyseeseen voi tulla esimerkiksi niin sanottuna hätämajoituksena yösijan järjestäminen myös ilman oleskeluoikeutta maassa olevalle henkilölle. Välttämättömään huolenpitoon liittyvään kiireelliseen sosiaalihuoltoon voi kuulua myös ruoasta, vaatteista ja välttämättömistä lääkkeistä huolehtiminen ja mahdollisesti muukin akuutti apu. Kiireellistenkin sosiaalipalvelujen antamisesta on annettava asiakkaalle valituskelppoinen päätös ja oikaisuvaatimusohjeet.

Laittomasti maassa oleskelevien lapsilla on oikeus lastensuojelulain mukaisiin palveluihin samalla tavalla kuin turvapaikkaa hakevien lapsilla. Ohje turvapaikanhakijoiden oikeudesta lastensuojelun palveluihin on annettu 15.4.2016 (katso linkki).

Kunnan ja Kelan välinen yhteistyö ja työnjako

Vuoden 2017 alusta lukien perustoimeentulotuen myöntäminen ja maksaminen siirtyivät Kelan vastuulle. Toimivalta jakautuu Kelan ja kuntien kesken niin, että Kela myöntää perustoimeentulotukea ja kunnat täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea. Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen edellyttää, että henkilö on saanut perustoimeentulotukea koskevan päätöksen Kansaneläkelaitoksesta. Kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi kunta voi kuitenkin poikkeuksellisesti myöntää ehkäisevää toimeentulotukea ilman, että Kansaneläkelaitos on ensin arvioinut

ja ratkaissut asiakkaan oikeutta perustoimeentulotukeen. Tällä varmistetaan se, että asiakas saa apua kiireellisissä tilanteissa silloin, kun Kansaneläkelaitoksen toimipaikka ei ole auki.

Henkilön hakeutuessa Kelaan hakemaan toimeentulotukea, Kela tarkistaa henkilön oleskeluoikeuden ulkomaalaisrekisteristä ja ratkaisee toimeentulotukilain perusteella, onko henkilöllä oikeutta toimeentulotukeen. Laittomasti maassa oleskelevien kiireellisestä sosiaalihuollosta ja siihen kuuluvasta ns. hätmajoituspalvelusta vastaavat kunnat. Kiireellisen sosiaalihuollon tarpeessa olevat asiakkaat Kela ohjaa kuntaan, joka ratkaisee ja tekee kokonaisarvion henkilön avun tarpeesta. Kelan ja kuntien tulee luoda yhteiset käytännöt siitä, miten yksittäisen asiakkaan kohdalla toimitaan. Hyvällä paikallistason yhteistyöllä varmistetaan, että asiakas saa välttämättömän avun. Kela ohjaa laittomasti maassa oleskelevat vapaaehtoisen paluun järjestelmään.

Kunnan oikeus kustannusten korvaukseen

Kansaneläkelaitos korvaa kunnalle tai kuntayhtymälle aiheutuneet kustannukset kiireellisestä sairaanhoidosta, joka on annettu henkilölle, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa ja jonka hoidosta aiheutuneita kustannuksia ei ole saatu perittyä asiakkaalta. Korvaus perustuu rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain (1201/2013) 20 §:ään.

Kansaneläkelaitoksen korvauksen saaminen edellyttää, että kunta tai kuntayhtymä on yrittänyt periä sairaanhoidon kustannuksia asiakkaalta tai muualta (esim. vakuutusyhtiö). Kansaneläkelaitokselta korvausta hakiessaan kunnan tai kuntayhtymän on osoitettava, että sairaanhoidon kustannuksia on yritetty periä potilaalta itseltään tai muulta taholta esimerkiksi maksumuistutuksella. Käytännössä valtion korvausta voidaan hakea, jos tuloksetta on pyritty selvittämään henkilön henkilöllisyyttä tai osoitetta perinnän toteuttamiseksi.

Kunnat ja kuntayhtymät hakevat korvausta paperisella lomakkeella Y31. Kelan nettisivulla (kela.fi) on julkiselle terveydenhuollolle tarkoitettu ohje valtion korvauksesta ja sen saamisen edellytyksistä.

Valtio korvaa vain kiireellisen sairaanhoidon. Jos kunta on päättänyt laajemmasta palveluvalikoiden, se vastaa siitä aiheutuvista kustannuksista kokonaan itse.

Kunnalla on myös mahdollisuus päättää luopua laittomasti maassa oleskeleville henkilöille annettavan kiireellisen sairaanhoidon todellisten kustannusten perimisestä, mutta siinä tapauksessa kunnalla ei ole oikeutta valtion korvaukseen.

Tällä hetkellä valtio ei erikseen korvaa kunnille laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden sosiaalipalveluja. Vuonna 2017 annetaan hallituksen esitys kuntien kustannusten korvaamisesta kiireellisistä sosiaalipalveluista.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten salassapitovelvollisuus sekä tiedon antaminen

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasta ja potilasta koskevat tiedot ovat arkaluonteisia ja salassa pidettäviä. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suoja on yksilön perusoikeus.

Salassa pidettäviin asiakasta ja potilasta koskeviin sosiaali- ja terveystietoihin sovelletaan muun muassa potilaslakia (laki potilaan asemasta ja oikeuksista, 785/1992), asiakaslakia (laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, 812/2000) ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999, julkisuuslaki). Salassa pidettäviä tietoja ovat esimerkiksi tiedot henkilön saamasta sosiaali- ja terveydenhuollon tai kuntoutuksen palvelusta. Sosiaali- ja terveystietojen salassapidon keskeinen peruste yksityisyyden suojan ohella on luottamuksellisuuden vaatimus, joka on toimivan hoito- ja huoltosuhteen keskeinen edellytys.

Julkisuuslain 23 §:n mukaan viranomaisen ei saa paljastaa salassa pidettävää tietoa (vaitiolovelvollisuus). Viranomaisen ei myöskään saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi (hyväksikäyttökielto).

Henkilöä koskevien tietojen luovuttaminen ja saaminen

Laittomasti maassa oleskelevien kohdalla noudatetaan samoja tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä kuin muidenkin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ja potilaiden osalta.

Ulkomaalaisrekisteriä varten rekisterinpitäjällä (esimerkiksi Maahanmuuttovirasto ja Poliisi) on oikeus saada sille laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi välttämättömiä tietoja Kansaneläkelaitokselta ja kunnan sosiaaliviranomaiselta siitä, onko hakijalle myönnetty toimeentulotuesta annettussa laissa (1412/1997) tarkoitettua toimeentulotukea tai muuta vastaavaa etuutta (laki ulkomaalaisrekisteristä (1270/1997), 8 §). Tietopyynnön tulisi olla kunnan viranomaisen oikeusturvan vuoksi kirjallinen. Kansaneläkelaitos ja kunnan sosiaaliviranomainen eivät voi oma-aloitteisesti ilmoittaa poliisille tai maahanmuuttovirastolle siitä, että laittomasti maassa oleskeleva henkilö turvautuu toimeentulotukeen.

Vapaaehtoisen paluun tuesta tiedottaminen henkilölle

Turvapaikkaprosessin päättymisen jälkeen laittomasti maahan jääneillä henkilöillä on mahdollisuus palata vapaaehtoisen paluun tuella kotimaahansa. Tuki sisältää matkakustannukset sekä avustusta uudelleenkotoutumiseen kotimaassa. Tuen myöntää ja järjestää Maahanmuuttovirasto. Kunnan viranomaiset antavat tietoa tästä mahdollisuudesta ja ohjaavat henkilön hakemaan tukea Maahanmuuttovirastosta. Henkilöllä on oikeus saada tietoa tuesta ja paluun mahdollisuudesta, jotta hän voi valita kotiinpaluun laittomasti Suomessa oleskelemisen sijaan.

Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksiköstä voi pyytää lisätietoja vapaaehtoisen paluun tuesta joko sähköpostilla return@migri.fi tai puhelimitse tilannekeskuksesta p. 0295 433 044. Maahanmuuttovirasto voi myös lähettää kuntaan jaettavaksi vapaaehtoisen paluun esitteitä, joita voi pyytää em. sähköpostiosoitteesta.

Linkit:

Hoitopaikan valinta: <https://www.hoitopaikanvalinta.fi/>

Kuntainfo 2/2016 Alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on oikeus lastensuojelun palveluihin
http://stm.fi/documents/1271139/2044491/Kuntainfo_2_2016.pdf/98d97a41-10e6-40d0-a5f9-9eb6bcb53d70

Lisätietoja vapaaehtoisesta paluusta 11 eri kielellä sekä ohjeet tuen hakemiseen:
www.migri.fi/return

Lisätietoja:

Sosiaalineuvos Viveca Arrhenius, p. 02951 63286

Sosiaalineuvos Marjo Malja, p. 02951 63581 (sosiaalipalvelut, lastensuojelu)

Hallitussihteeri Susanna Rahkonen, p. 02951 63215 (toimeentulotuki)

Neuvotteleva virkamies Maire Kolimaa, p. 02951 63389 (terveyspalvelut)

